"שערי ציון"

6

(אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות)
(ברכות דף ח.)

יו"ל ע"י כולל "ברכה מציון" שע"י כולל "צילו של היכל"

בבית הכנסת "הרמב"ן" - ירושלים שבין החומות

חבורת דף היומי – דרשו בהלכה

שאלות ותשובות אקטואליות מחיי היום יום, שעלו מתוך לימוד המשנ"ב בסדר "דף היומי בהלכה"

סימנים ש"כ - סחיטה וצובע ❖ שכ"א - מעבד, טוחן, לש, ועוד ❖
שכ"ב - מחתך והטלת גורל ❖ שכ"ג - משא ומתן בשבת ❖ שכ"ד - האכלת בע"ח

בס"ד **אלול פ"ה**

סימן ש"כ

סעי' א'

האם מותר לאכול אשכולית ע"י כפית כשהמיץ נסחט תוך כדי? מה דין המיץ?

תשובה: מותר, כיוון שהמיץ שנסחט נשאר מעורב בפרי, וזה עדיף אף מ"סחיטת משקה לתוך אוכל" שמותר (כדלקמן בס"ד. ולכן אף שי"א שכיוון שדרכם של פירות ההדר בסחיטה הרי הם כזיתים וענבים שאסור לסחטם מדאו', מ"מ גם לשיטתם יהיה מותר מטעם זה. וכמובא בארחות שבת פ"ד הע' מ"ח בשם הגרישו"א. ועיין בשש"כ פ"ד הע' מ"ט בשם הגרשז"א עוד טעם להתיר, ובמה שדנו בו בארחות שבת שם). וגם המיץ שנפל אח"כ לצלחת מותר, כיוון שבתחילה הוא היה כמשקה הבא לאוכל, ולא נאסר (עיין בארחות שבת שם הע' מ"ד). ועוד שהאשכולית הזאת עומדת לאכילה, ואף אם סחיטת פירות הדר אסורה מדאו' כמו זיתים וענבים, מ"מ כיוון שאין בהם רוב גמור שעומד לסחיטה, מסתבר שאינם בכלל הגזירה של שמא ימלך עליהם לסחטם (שם הע' מ"ג).

האם מותר לסחוט תפוח מבושל?

תשובה: מותר, כיוון שיוצא ממנו כל האוכל, והוא לא "מפרק משקה מאוכל" (ס"ק ט').

האם מותר למצוץ בפיו מענבים? מקני סוכר? מלחם שנשרה ביין?

תשובה: זו מח', ונכון להחמיר בזיתים וענבים, שעיקר סחיטתם מדאו', אך בכל שאר הדברים אין להחמיר. ובאופן שמכניסם לתוך פיו, ומוצץ את המשקה, ומשליך את החרצנים, מסתבר שלכו"ע דרך מאכל הוא, ומותר אף בזיתים וענבים (ס"ק י"ב).

האם מותר להשתמש ב"כעין מוצץ" מרשת, או מסיליקון, שעשו לתינוקות כדי שיאכלו למצוץ דרכו את המיץ מהפרי?

תשובה: דינו כ"מוצץ בפיו" דלעיל (והסביר הגר"פ ברונפמן שליט"א שאין זה כמשתמש בכלי, בדומה למבואר בסי' שי"ט סע' ט"ז כפי שנתבאר בבה"ל שם בס"ד ד"ה הבורר, שאין שם ברירה במה שמעכב ע"י פיו, וה"ה שאין בזה "שם דישה", אלא דרך אכילה). וי"א שלכן נכון להחמיר בו רק בזיתים וענבים, כדלעיל (הגר"מ גרוס שליט"א), וי"א שהוי דרך אכילה גמורה, וכמניחם בתוך פיו דלעיל, ויהיה מותר אף בזיתים וענבים (הגר"פ ברונפמן שליט"א).

סעי' ב'

האם מותר בשבת לסחוט תפוז לתוך סלט פירות?

תשובה: מדינא מותר, דהוי משקה הבא לאוכל (ואף שהמחמיר כר״ח תע״ב, משמע בחיי אדם ח״ב כלל י״ד ס״ג שזה רק כשהוי ספק דאו׳, כזיתים וענבים, וכאן שיש נידון בפירות הדר אם סחיטתן היא דאו׳, הבו דלא לוסיף עלה, וכן התירו בארחות שבת פ״ד סי״ז). ובלבד שיסחוט ישירות לתוך הסלט (עיין ס״ק י״ח), ושכל מיץ יבלל בתוך הסלט, ולא תהיה שכבה של מיץ מעליו (חזו״א סי׳ נ״ו ס״ק א׳).
ובכל אופן- אסור לסחוט בכלי המיוחד לסחיטה (שש״כ פ״ה סע׳ ג׳ ע״פ קצוה״ש סי׳ קכ״ו בדה״ש ס״ק י״ט ד״ה והנה, ע״ש).

האם מותר לתת פלח לימון בכוס תה, כדי שיצא ממנו מיץ לתוך התה?

תשובה: מצד סחיטת הלימון- מותר, כיוון שהמיץ זב מאליו. וגם אין בו גזירת משקין היוצאין, כיוון שהמיץ יוצא מעט מעט לתוך התה, ומתבטל בתוכו מיד (חזו״א סי׳ נ״ב ס״ק י״ט ד״ה ונראה, בדומה למבואר במשנ״ב ס״ק י״ד). אך מצד מבשל- יש לחוש שלימון הוא מקלי הבישול, ואסור לתתו אף בכלי שני שהיד סולדת בו (קצות השלחן סי׳ קכ״ד בבדה״ש סוף ס״ק י״ד, שש״כ פ״א הע׳ קע״ב בשם הגרשז״א, ארחות שבת פ״א סמ״ד, וכתב שם להקל בכלי שלישי, וכ״כ בהלכות שבת בשבת ח״א פי״א סי״ט, שהרי המשנ״ב בסי׳ שי״ח ס״ק מ״ז מקל בקלי הבישול בכלי שלישי. והחזו״א הקל בכלי שני לשיטתו, שאינו חושש לכל דבר שהוא מקלי הבישול; ואף הוא החמיר שם ב״יד נכוות״).

סע׳ ו׳

באיזה אופן מותר לסחוט לימון כדי להכין ״לימונדה״ בשבת?

תשובה: י״א שמותר לסחוט לימון רגיל, שאינו כבוש, אף לתוך כלי ריק (שו״ע כפי שנתבאר בסוף ס״ק כ״ב), משום שגם בימינו אין דרך לשתות את מיץ הלימון בפנ״ע אלא בתערובת משקה אחר (כתי׳ הראשון בב״י, עיין בה״ל סוף ד״ה לאכול). אבל לדידן, כיוון דהדרך לסחוט לימון לתוך כלי ריק שאין בו אפי׳ משקה (וממילא לתי׳ השני שם אסור, וכ״ש שאין את ההתר שבתשובת הרא״ש, שבזמנו היו סוחטים לימון רק כדי לטבל בו אוכל) אפשר דדמי לתותים ורימונים שאסור לסחטן מדרבנן. וי״א שמ״מ מותר לסחוט לימון לתוך הסוכר, דהוי כמשקה הבא לאוכל (באופן שכל המיץ יבלל בתוכו כדלעיל), ואז לשפוך את הסוכר למים (ס״ק כ״ב כהח״א ע״פ ת׳ הרדב״ז). אבל יש חולקים ע״ז, כיוון שכאן דעתו למשקה, ואין זה כמשקה הבא לאוכל. וראוי לחוש לכך (הגר״י ברונפמן שליט״א). אבל אפשר שמותר לסחטו לתוך הסוכר ולאכול את רוב הסוכר, ולהשליך למים רק את מיעוטו. וכשצריך ליתן מיץ לימון לתינוק לרפואה יש לעשות כן (חזו״א סי׳ נ״ו ס״ק ז׳).

האם מותר לסחוט אשכולית לתוך סוכר?

תשובה: אם רצונו לאכול את הסוכר אח״כ, וכל המיץ יבלל בו מותר, כדלעיל. אך אם דעתו לתתו אח״כ למים, למשקה, אסור. ואף שיש מתירים לעשות כך בלימון (כנ״ל בתשובה הקודמת), זה רק משום שלימון הוא ״תבלין״, וכשסוחטו לתוך סוכר זה יכול להחשב שהמיץ מתקן את הסוכר לאכילה, ושהוא כמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי. אבל ב״מיץ אשכוליות״, שהוא משקה גמור ואינו כתבלין, ודאי שאין להחשיבו כמתקן את הסוכר, כשכוונתו היא למשקה, ולכן דינו כסוחט למשקה, ואסור (ועיין בת׳ הקודמת שהחזו״א סובר כך גם בלימון).

סע׳ י׳

האם מותר להוציא מהמקפיא קרח/חלב קפוא/גלידה, כדי שימסו?

תשובה: מותר, ואף שיש אוסרים לתת דבר לימס בחמה משום נולד (עיין סי׳ שי״ח סע׳ ט״ז ברמ״א), מ״מ ״רק להוציאו מהמקפיא לחדר״ לא הוי מעשה כלל, ומותר (שבט הלוי ח״ז סי׳ מ׳, חוט שני ח״ג עמ׳ קצ״א, הלכות שבת בשבת ח״א עמ׳ תרס״ז הע׳ 63 בשם הגרישז״א).

לשבור קרח שבפי הבקבוק, כדי שיוכל לשפוך מהמשקה?

תשובה: מותר, מפני שאיסור ריסוק קרח הוא רק כשעושה שיזובו מימיו (ס״ק ל״ו), וכאן הוא אינו מתכוון לכך ואינו פ״ר (עיין בב״י).

האם מותר לשבר ״שלוק״- דהיינו מיץ קפוא הנתון בתוך ״כעין בקבוק״ העשוי מפלסטיק רך?

תשובה: אם הוא רק שוברו לשניים כדי שיהיה נח לאכלו, או שכוונתו היא לאוכלו ״כקרח שבור״, מותר (לפי הנזכר בת׳ הקודמת שאין פ״ר שיזובו מימיו). אך אם כוונתו גם לשתות את המיץ היוצא, אסור, שמתכוון שיזובו מימיו (הגר״י ברונפמן

שליט"א). ומצד סתירת כלי הפלסטיק הרי הוא כ"חותלות של תמרים" שנחשבים כקליפת האוכל, ומותר לשברם כדי ליטול את האוכל שבהם (עיין סי' שי"ד ס"ח).

להכניס מים למקפיא כדי שיהיו קוביות קרח?

תשובה: מותר, ואף למחמירים בהמסת קרח בחמה משום "נולד" (עיין שי"ח סט"ז ברמ"א), יתכן שזה רק בהמסתו, שנשתנה למעליותא, אך לא להיפך; וכשם ש"אוכל שנמאס" נעשה "מוקצה", ואינו "נולד". והראיה, שגשם שקפא בשבת, וירד כ"ברד", אינו אסור בטלטול מדין "נולד" (שש"כ פ"י הע' י"ד בשם הגרשז"א, וכן מובא בחוט שני שם בשם החזו"א להתר, וכן צדד בשבט הלוי ח"ג סי' נ"ה, והתיר במקום הצורך. ועיין בציץ אליעזר ח"ו סי' ל"ד אות ל"ו שכתב כהשביתת השבת בתחילת הספר, שאין בכך גם משום "בונה", מאחר שאינו ראוי להתקיים כלל, וכן הוא במשנה הלכות ח"ד סי' מ"ח ד"ה ואפי' לפי, ועיין בשבט הלוי ובשש"כ ועוד, שגם כתבו שאין בכך משום "בונה").
אך כ"ז רק לצורך אותה שבת, אבל לצורך חול אסור, דהוי מכין משבת לחול. ואין זה כמקפיא אוכל כדי שלא יתקלקל, ששם הוי רק כמטלטלו מחמה לצל (עיין שש"כ פ"י הע' ל"ג).

סעי' ט"ו

האם מותר לכסות נטלה עם מים ע"י מגבת (כגון שחושש מ"גילוי" בלילה)?

תשובה: במגבת שמקפיד על מימיה, דהיינו שביום חול הוא מקפיד לסחטה אם נרטבה, אסור אף כשהיא נקייה, דחיישינן שתרטב ע"י המים שבנטלה ב"מים מרובים" (עיי' סי' ש"ב סע' ט' ברמ"א), ושמא יבוא לסחטה בשבת (ע"פ ס"ק מ"ב). אך במגבת שאינו מקפיד על מימיה, מותר (ס"ק מ"ג, סי' ש"א סע' מ"ו. ולגבי חשש אהל בכלי רחב הרבה, עיין בשט"ו סע' י"ג).

סעי' י"ז

האם מותר להשתמש במגב שבצדו הרחב יש ספוג? לקנח פצע בצמר גפן הטבול בנוזל מחטא? במגבונים לחים?

תשובה: מגב שבצידו הרחב יש ספוג (כגון שרוצה לייבש בו את השיש. ולגבי הדחת הרצפה, עיין בסימן של"ז, סע' ג')- בפשטות דינו כ"ספוג שיש לו בית אחיזה", ויהיה מותר להשתמש בו רק באופן שזה לא פסיק רישא שיסחוט (כרש"י והרמב"ם, עיין בס"ק מ"ז, ובס"ק נ"ה שמשמע להחמיר כדעתם), ולכן ימנע מללחוץ עליו בחוזק (פסק"ת הע' 257).

לקנח פצע בצמר גפן הטבול בנוזל- אסור דהוי פ"ר שיסחוט (שש"כ פל"ה סע' י"ב, כדעת הגרשז"א, ארחות שבת פי"ג סע' מ"ה, אולם עיין בציץ אליעזר ח"ט פ"ב סי' י"ז אות ל"ג, בהתכתבותו עם הגרשז"א, שחלק ודעתו להקל). אא"כ יש חשש זיהום ופיקו"נ, ואין אפשרות אחרת, שמותר (עי"ש בסע' ב'). אך מותר לשפוך או לטפטף תחילה את החומר המחטא על הפצע, ואח"כ לנקותו בצמר גפן. ואף אם יסחט ע"ז, מ"מ כוונתו היא לנגב ולא לסחוט, ועוד דהוי סחיטה כלאחר יד (שש"כ שם הע' ט"ז בשם הגרשז"א).
במגבונים לחים- נטיית הפוסקים להחמיר, כיוון שמצוי שיהיה פ"ר שיסחוט, ועוד שמסתבר שכוונתו לסחיטה, כי הנוזל שיצא יקל עליו את ניקוי התינוק וכד' (עיין ארחות שבת פי"ג סע' מ"ו, הלכות שבת בשבת ח"ג עמ' רע"ז בהע' בשם הגרי"ש). אמנם, אפשר לסחטם מער"ש, ולתלותם לייבוש כ10 דקות, ובלחות המועטת שתשאר כבר אין חשש סחיטה (הגר"פ ברונפמן שליט"א, כדוגמת המובאר בסי' תרי"ג ס"ק כ"ה). וכן מותר להקדים ולהרטיב את גופו, ואח"כ לנקותו בנייר טישו וכד' (הלכות שבת בשבת שם, וכדלעיל לגבי צמר גפן בשם הגרשז"א).

סעי' י"ח

נשפך משקה על מפת השולחן (העשויה מבד). האם מותר לגרר את המשקה מהמפה ע"י כף או סכין?

תשובה: מותר לרק להסיר את המשקה הצף למעלה, ויזהר שלא לגרר בכח, שלא יבוא לידי פ"ר של סחיטה. ואם מדובר במשקה עם צבע, יזהר שלא יצבע את שאר המקומות במפה ע"י גרירתו (ס"ק נ"ה, ואף שזו דרך לכלוך, וע"ע בס"ק נ"ט). וגם כשנשפכו מים- בשעת הצורך אפשר להקל בגרירה שלא בכח, ואף שע"ז ירטבו גם מקומות אחרים במפה במים, לרוב הפוסקים בבגד שאין בו לכלוך ואינו מתכוון לכבסו לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו (בה"ל סוף ד"ה טוב להנהיגם).

האם יש דרך לנגב את שערות ראשו לאחר טבילה במקווה?

תשובה: מדינא מותר להניח את המגבת על שערות ראשו, ולנגבן בנחת, באופן שהמים לא יסחטו מהשיער, אלא יבלעו במגבת (עיין באו"ח שנה ב' פ' פיקודי אות ח', הובא גם בקצה"ש סי' קל"ג בדה"ש ס"ק ח', ועי"ש עוד בשם המנחת שבת, כן דעת הגרישו"א כמובא בארחות שבת פי"ג הע' פ"ט, וכן כתב בחוט שני ח"ב עמ' ס"ב. וע"ע בשש"כ פי"ד הע' ס"ו בשם הגרשז"א, ובאג"מ ח"א סי' קל"ג). אמנם יש חסידים שהחמירו על עצמם בזה (עיין בבא"ח שם, ועיין בארחות יושר עמ' מ"א שיעץ שלא לגעת בשערות, כדי שלא להכשל בסחיטה).

סעי' י"ט

בהכנת פטל- האם נשפוך את התרכיז למים או הפוך?

תשובה: טוב לשפוך את המים לתוך התרכיז, לצאת דעת הסוברים שיש צביעה באוכלין (כמו בסי' שי"ח שה"צ ס"ה שטוב לערות את המים לתוך תמצית התה כשאין בזה חשש בישול. ואף שכאן המשנ"ב לא כתב לשנות בדרך ערבוב היין אדום בלבן וכדי, מתרץ הפסק"ת בהע' 271 ע"פ הנשמת אדם, שדווקא באוכל שאינו ראוי לאכילה בפנ"ע, כמו תמצית תה ופטל, זה יותר דומה לצביעת המים, ולכן טוב לשנות). ואם הילד חפץ בפטל מסויים דדוקא בגלל הצבע שלו- יש לחוש **(מורינו ראש הכולל הגר"ח נבנצל שליט"א**, ע"פ ס"ק נ"ו, וכן הוא בשלחן שלמה הע' בשולי הגליון אות ל"א).

האם מותר לקנח לכלוך במפית אף שהיא תצבע עי"ז?

תשובה: מותר, ואף שבד"כ צריך להזהר שלא לצבוע אף בדרך לכלוך (כמובאר בשו"ע), ואין להקל אלא כשא"א להזהר בזה (ס"ק נ"ט), או במקום הדחק (שה"צ ס"ה), מ"מ כל זה הוא רק בצביעת בגדיו ומפה וכדי, שיש דרך לצבוע אותם. אבל בדבר שאין דרך לצבעו כגון מפית וכדי, ודאי שאין בו צביעה בדרך לכלוך, ומותר (כמבואר בשועה"ר קו"א סי' ש"ב, והביאוהו הפוסקים להלכה).

"להוריד את המים" כשיש באסלה חומר מחטא שמוציא צבע? ובחומר שרק מפיץ ריח?

תשובה: בחומר עם צבע- למרות שיש צדדים להקל (עיין אור לציון ח"א סי' כ"ט, ציץ אליעזר ח"ד סי' מ"ז), יש להמנע, מפני שהמים נצבעים על ידו, ואף אם אינו מתכוון לכך הוי פ"ר, ויתכן דניחא ליה (שבט הלוי ח"ח סי' קס"ז, אות א', שלמי יהודה מוקצה עמ' קע"ג הע' מ' בשם הגרישו"א, ארחות שבת פט"ו סע' ס"ד. וכן פסק במנחת שלמה ח"ב סי' י"ד, ועיין בששי"כ ח"ג פכ"ג הע' מ"ד, וצ"ע).

אמנם בחומר מפיץ ריח בלי צבע- יש להקל, ולא לחוש להולדת ריח במים, שכן המציאות היא שהורדת המים מועילה בעיקר כדי להפיץ את הריח באוויר, ואין תועלת בריח המועט שנולד במים. ועוד שממילא הוא גם לא מתכוון לזה, ובהולדת ריח יש מקלים אף בפ"ר (עיין סי' שכ"א ס"ק כ"ה, סי' תרנ"ח ס"ק ז'). ועוד יש לצרף את הדעות שמותר להוליד ריח בדבר הראוי לאכילה, כגון מים (חכם צבי סי' צ"ב), ואת הדעות שאין איסור להוליד ריח כשכוונתו להעברת זוהמא (שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"ב).

להשתמש במשקפיים שמתכהות בשמש?

תשובה: מותר, כיוון שצבען מתהפך כל הזמן, וא"כ מוכח שאינו צובע (אג"מ ח"ג סי' מ"ה), אלא קרני השמש גורמים לשינוי מראה עדשה (שלחן שלמה הע' בשולי הגליון אות כ"ט, וכן הציעו בארחות שבת פט"ו הע' צ"ו). ועוד, שאינו עושה פעולה מיוחדת כדי לצבוע (שלחן שלמה שם, וכן הביא משמו בששי"כ פי"ח הע' ע').

סימן שכ"א

סעי' ב' - "מעבד"

האם מותר להכין "מי מלח" בשבת? וכשליל הסדר חל בשבת ושכח להכינם לצורך "כרפס"?

תשובה: אין לעשות מי מלח מרובים לתתם לתוך ירק שכובשים אותו, שיתקיים זמן רב (כמו שרגילים לעשות מלפפונים חמוצים וכדי), דהוי עיבוד אוכלים, שאסור מדרבנן. אבל מותר לעשות מי מלח מועטים, כדי לתתם לתוך תבשיל או כדי לטבל בהם, וכדי. אמנם יש אוסרים לעשות מי מלח מרובים אף כדי לחלקם לכמה תבשילין, וכן משמע במאירי לאסור, שיסברו שעושה לצורך חול (ס"ק ט', וכן משמע בסי' תע"ג ס"ק כ"א. ועיין סי' ש"כ ס"ק ל"ח, וצ"ע). ולכן מי ששכח להכין מי מלח לכרפס בליל הסדר שחל בשבת, יעשה מי מלח מועטים (שם בתע"ג). ועכ"פ, אם הוא נותן שמן במים לפני שמערבם במלח, או שנותן שמן במלח

לפני שמערבו במים, מותר אפי' במרובים, כי בכך מיד בעירוב המים במלח השמן מחליש את כח המלח, ואין עליהם שם "מי מלח" (ס"ק י), וממילא אינו נראה כעושה לצורך עיבוד.

סעי' ג'

האם מותר לתת מלח על: צנון? בצל? מלפפונים שלמים/חתוכים? עגבניות? תפו"א מבושל? אבוקדו? ועל סלט?

תשובה: הכלל הוא- שאסור לתת מלח ע"ג ירק שהדרך לכבוש אותו במלח שיתקיים, ומותר על שאין דרך לכבוש אותו. ולכן אסור לתת מלח על צנון, בצל, שום, ומלפפונים חיים (ס"ק י"ג). וכן אין לתתו על עגבניות ירוקות (שש"כ פי"א סע' ג', חוט שני ח"ב עמ' ר"ב). ורוב הפוסקים אוסרים אף כשהם חתוכים או קלופים, אף כשאין הדרך למלחם כך (אז נדברו ח"ז סי' ל"ז, תורת המלאכות ח"ז עמ' פ"ז בשם הגר"נ קרליץ, בנתיבות ההלכה חל"ז עמ' 471 בשם הגר"ש דבליצקי, ארחות שבת פ"ז הע' ט"ו. וגם הגרשז"א בשש"כ ח"ג פי"א הע' ו' כתב רק שיש לדון בזה). אך מותר לתת מלח על עגבניות אדומות (שש"כ שם ס"ב, ועוד), תפו"א מבושלים (אור לציון ח"ב פל"ג שאלה א', חוט שני ח"ב עמ' ר"ב) ואבוקדו (חוט שני שם), כי אין דרך לכבשם. וכן מותר לתת מלח על ביצים (שו"ע. ועיין ס"ק י"ח שגם המלח לא מועיל להן כ"כ). ומ"מ, בכל הירקות- מותר למלוח חתיכה אחת, ולהשהותה רק שעה מועטת, שתזיע מעט ולא הרבה, ולאכלה (ס"ק י"ז), ורק אז למלוח עוד חתיכה (ס"ק כ'). ובסלט – אם רובו ממין שאין דרך לכובשו, כיון שאין כוונתו לכבישה, אין למעשהו תואר של עיבוד כלל, ומותר למולחו, ואף להשהותו עם המלח (אורחות שבת פ"ז ס"י, והע' כ').

האם מותר להחזיר מלפפונים חמוצים שהוצאו ממי כבישתם?

תשובה: באופן שנכבשו כל צרכם (כמו המלפפונים החמוצים הקנויים), מותר, כי כשם שאין בישול אחר בישול, אין כבישה אחר כבישה (**מורינו ראש הכולל הגר"ח נבנצל שליט"א**, וכן הוא בקובץ מבית לוי חט"ו עמ' פ"ט, ובחוט שני שם).

סעי' ה'

האם מותר למלוח ביצים או בשר מבושל בשבת בבוקר, לצורך סעודה שלישית?

תשובה: כשיש זמן רב בין הסעודות זו מח', שי"א שהאיסור הוא רק לצורך אחר השבת. ואם מזג האוויר חם (ואין לו מקרר), והוא מולח את הביצים או הבשר המבושל כדי שלא יסריחו, בודאי יש להקל (ס"ק כ"א).

סעי' ז' - "מלאכת טוחן"

האם יש אופן שמותר למעך בננה, או שאר פירות וירקות עבור תינוקות שלא יכולים ללעוס?

תשובה: מותר למעכם ב"ידית" של סכין או של מזלג וכו' (חזו"א סי' נ"ז ד"ה נמצינו, ארחות שבת פ"ה סע' י"ח. ועיין בב"י ס"ח שמביא דהוי שינוי גמור, ועיין במשנ"ב ס"ק כ"ה שהאיסור לטחון בקת הסכין בתוך מכתשת הוא רק כי במכתשת מחזי כעובדא דחול), בסמוך לאכילה (שש"כ פ"ו הע' כ"א ע"פ האג"ט). ופירות וירקות שנתרככו היטב ע"י בישול- מותר למעכם כרגיל, אף בשיני המזלג, שבישול כזה מפקיעם ממלאכת טחינה, כיוון שהוא כבר עשה את טחינתם נוחה (חזו"א סי' נ"ח סס"ק ט', שש"כ פ"ו ס"ט, ארחות שבת פ"ה ס"ט). ועיין לקמן בסי"ד שאסור למעך שני פירות יחדיו, ויש אומרים אף שני חלקים של אותו פרי.

סעי' ח'

האם מותר לטחון מלח גס, ולעשותו דק?

תשובה: במלח שהיה גס מתחילתו- מותר לטחנו רק בידית, בתוך קערה, או ע"ג שלחן כנ"ל. וכ"ש שמותר ע"י ידיו (ס"ק כ"ח, כ"ט). ובמלח שהיה דק, ונתבשל ונעשה פתיתים גסים- מותר אף לחתכו דק דק בחוד הסכין, ולהחזירו למצבו הקודם, שאין טוחן אחר טוחן (ס"ק ל'). אבל אין לטחנו ליותר ממה שהיה, כגון לעשותו אבקה (הגר"י ברונפמן שליט"א). ובכלי שמיוחד לטחינה, כמו מכתשת, אסור בכל גווני (ס"ק ל'), דהוי דרך חול (ס"ק ל"ו), וכנ"ל. והי"ה בכל זה לגבי סוכר (ס"ק ל').

סעי' ט' - י'

האם מותר לחתוך דק דק: בשר מבושל? ביצים? גבינה קשה? וע"י "פומפיה"?

תשובה: ע"י סכין- מותר לחתוך דק דק את כל הנ"ל, וכן מותר למעך את הביצים אף בשיני המזלג, כיוון שאינם גידולי קרקע (ס"ק ל"א), ובאוכלים שאינם גידולי קרקע, כו"ע מודים (לתוס' בדף עד:) שאין טחינה באוכלים שראויים לאכלם שלמים, בלא טחינה (חזו"א סי' נ"ז ד"ה

ומש״כ, ועיין ס״ק ל״ג). אך ב״פומפיהי״, ובכל כלי שמיוחד לטחינה, אסור, דהוי דרך חול כנ״ל (ס״ק ל״ו).

האם מותר להשתמש בכלי שמיועד לחיתוך ביצים, או לחם?

תשובה: כשאינו כלי חשמלי, מותר, כיוון שאינו כלי שמיוחד לטחינה, אלא לחיתוך רגיל, והוי כשאר כלי סעודה, שאין ״דרך חול״ בשימושם (שש״כ פ״ו הע׳ י״ב בשם הגרשז״א לגבי חותך הביצים), ואין איסור ״עובדא דחול״ בכלי שרק מקל על המלאכה (אג״מ ח״ד סי׳ ע״ד טוחן אות ד׳).

סעי׳ י״ב

לאיזה גודל מותר לחתוך את הירקות לסלט?

האם מותר לחתכם ע״י ״סלייסר״?

תשובה: לצורך לאלתר (דהיינו כשחתכו חצי שעה לפני הסעודה- כמו שנתבאר בהל׳ בורר)- נכון לחתכו לחתיכות ״גדולות קצת״ (ס״ק מ״ה). ולא נודע לנו שיעורו המדוייק (עיין בה״ל ד״ה המחתך), ולכן יחתוך קצת יותר גדול מהרגילות של אדם רגיל ביום חול (הגר״י ברונפמן שליט״א, ועיין בחזו״א סי׳ נ״ז ד״ה הנה שזו גם כוונת הב״י כלפי זמנו). אמנם, אין למחות במקלים לחתוך דק דק לאלתר, שיש להם על מה שיסמוכו (ס״ק מ״ה). לאחר זמן- יחתוך חתיכות שנחשבות ״גדולות״, שבכך אין חשש טוחן כלל (ארחות שבת פ״ה סע׳ ב׳).

אמנם, ע״י ״סלייסרי״, וכל כלי שמיוחד לחיתוך ירק דק דק- אסור בכל אופן משום עובדא דחול כנ״ל (ס״ק מ״ה). ועוד שבגידולי קרקע אסור בכלי המיוחד גם מעיקר דין טוחן (עיין בה״ל ד״ה מידי דהוה).

האם שייך לרסק ירק כדי לאכלו לאלתר?

תשובה: יש להחמיר (הגר״י ברונפמן שליט״א). כיוון שי״א שהמתירים לטחון לאלתר התירו רק בחיתוך דק דק, מהטעם שלא אסרו על האדם לאכול חתיכות קטנות בשבת, וכשחותכם לאלתר הוי דרך אכילתו (כדאיתא בב״י), אך אין התר לרסק פירות וירקות כדי לאכלם לאלתר (חזו״א סי׳ נ״ז ד״ה ואמנם. ועי״ש שמדייק כן מהתוספתא).

סעי׳ י״ד - ״מלאכת לש״

האם מותר לתת אוכל ומשקה לתוך פיו, אף שיתגבלו וילושו יחד בפיו?

תשובה: מותר, שזוהי דרך האכילה הטבעית של האדם (חוט שני ח״א עמ׳ ק״ה **וכן אמר מורינו ראש הכולל הגר״ח נבנצל שליט״א**).

האם מותר לרסק שתי בננות יחד?

תשובה: ״צורת לישה״ היא לתת משקה לדבר יבש, אבל בריסוק פרי שמתדבק במימי עצמו אין שם לש (מסקנת החזו״א בסי׳ נ״ח ס״ק ח׳ ד״ה יש לעי׳). אמנם, אסור לרסק כמה מיני פירות יחד, כי מימיו של פרי אחד חשיב משקה כלפי הפרי השני, ואסור ללוש אותם לעיסה וגוש אחד (חוט שני ח״א עמ׳ ק״ט). ויש מחמירים אף שלא לרסק יחד שני חלקים של אותו פרי עצמו (שש״כ פ״ח הע׳ י״ג בשם הגרשז״א). אלא ירסק בידית הסכין כל אחד בנפרד, ואח״כ יוכל לערבן בשינוי, כדלקמן בסט״ו.

האם מותר לתת אבקת תפו״א במים לעשותה ״פירה״? ולעשות ״ג׳לי בזק״?

תשובה: באבקת תפו״א- ודאי אסור, משום שהיא נהפכת לעיסה במים (אג״מ ח״ד סי׳ ע״ד לש אות י״ב, שש״כ פ״ח סע׳ ל׳, חוט שני ח״א עמ׳ ק״ז). בעשיית ג׳לי- יש שהתירו רק במקום הצורך (גם משום ״נולד״- עיין שי״ח, סע׳ ט״ז ברמ״א), מכיוון שהאבקה לא נהפכת לעיסה בשלב הראשון, אלא היא נמסה לגמרי, ונהיה ״משקה צלול״, ואח״כ אותו משקה נקרש בגלל חומרי הקרישה שיש בו, וזה שונה מצורת לישה (שבט הלוי ח״ז סי׳ מ״א, ועיין ארחות שבת פ״ו הע׳ פ״ג שהעירו על דבריו מחמת טענה זו עצמה, וצ״ע בדבריהם), אך יש שהחמירו בזה (חוט שני וששי״כ שם), ויש לחוש ולהחמיר (הגר״י ברונפמן שליט״א).

האם מותר לתת אבקת מטרנה/ דייסא של תינוקות לתוך מים? באיזה אופן?

תשובה: מצד ״לש״: במטרנה- מותר לתת אותה רגיל, כיוון שהאבקה רק נמסה במים, ולא נעשית עיסה כלל (ע״פ חזו״א סי׳ נ״ח ס״ק ט׳). בדייסות המצויות של התינוקות- כיוון שהן כן נעשות כעיסה ע״י משקה, ישתמש בהרבה מהמשקה בבת אחת, כדי שזו תהיה בלילה רכה (שנשפכת מכלי לכלי), ויערב את הדייסא בשינוי: או בסדר ההכנה- שאם, למשל, הרגילות בחול לתת את הדייסא לתוך המשקה, בשבת יעשה להיפך (חוט

שני ח״א עמ׳ קי״ד), או יגבל ב״ששתי וערב״, ויוציא את הכף (עיין חזו״א סי׳ נ״ח ס״ק ו׳) אחרי כל ״ששתי״ וכל ״ערב״ (הגר״י ברונפמן שליט״א. ועיין בשבט הלוי ח״ט סי׳ ע״ג, שהצריך שני שינויים).

האם מותר לפתוח את הברז בכיור שיש בו קצת עפר?

תשובה: מותר, כיוון שאינו פסיק רישא שיגיע ללישה, כיוון שאפשר שהעפר כבר דבוק, או שלא יגיע לידי דיבוק. ועוד שלא ניחא ליה כלל בדיבוק (חוט שני ח״א עמ׳ ק״ז).

להטיל מ״ר על עפר?

תשובה: בקרקע שאינה שלו, במקום הצורך יש להקל. והטעם, שעפר הוא ״בר גיבול״ (דבר שנעשה כ״גוש עיסה״ ע״י משקה), ולרוב הפוסקים נתינת המים לבד על בר גיבול, בלי לערב, היא רק איסור דרבנן. ובקרקע שאינה שלו, ודאי לא ניחא ליה בלישתה, והוי פ״ר דלא ניחא ליה בדרבנן, שמקלים במקום הצורך (סוף ס״ק נ״ז, והחזו״א סי׳ נ״ח ס״ק ח׳ הוסיף שיש בכך גם משום כבוד הבריות, ואף שאנו מחמירים כרבי, שנתינת המים היא דאו׳ כשמתכוון, יש להקל בשעת הדחק. וקשה שבסי׳ של״ו ס״ג מבואר שמותר להטיל מ״ר על עשבים, ואין בכך משום ״זורע״ או ״חורש״, ולא הוזכר שיש בכך חשש לישה. ודוחק לתרץ ששם איירי בעפר מחובר לקרקע, והאיסור כאן הוא רק בעפר תלוש, כי מהיכי תיתי, ומה הסברא- עיין הלכות שבת בשבת ח״א פי״ג הע׳ 27. וגם מה שתרץ שם שבשל״ו איירי ב״קרקע קשה״, ולכן מותר- קשה, שהרי בה״ל שם בד״ה או שאר משקים מוכיח משבת פי״א: שמותר אף בשדה חרושה, ועוד שהשה״צ כאן בס״ק ס״ו מביא שהפמ״ג הסתפק בטיט קשה. וצע״ג).

סעי׳ ט״ו

האם יש דרך לערב ״טחינה גולמית״ במים, כדי לעשות ״סלט טחינה״?

תשובה: ישתמש בהרבה מים כדי ליצור בלילה רכה (נשפכת מכלי לכלי. ואין איסור ב״עצם נתינת המים״ כיוון שהם רק מדללים את העיסה ולא מחברים אותה- עיין בה״ל ד״ה יכול לערבו), ויערב בשינוי: ע״י אצבעו, או בשתי וערב (הלכות שבת בשבת שם הע׳ 23 בשם הגרי״ש. ועי״ש מדוע לפי הגרמ״מ קארפ שליט״א אין חשש בדיבוק גושי הטחינה תוך כדי ההכנה).

האם מותר לערב חמאת בוטנים עם השמן הצף מעליה?

תשובה: מותר, כיוון שהעיסה כבר נילושה מער״ש, ואין איסור לערב אותה שוב בדבר שצף ממנה עצמה (שלחן שלמה ס״ק י״ז, שש״כ פ״ח הע׳ כ״ד בשם הגרשז״א, חוט שני עמ׳ קי״ד אות ה׳, וע״ע בארחות שבת פ״ו סע׳ ז׳).

האם מותר לערב גבינה עם לבן/ עם דבש/ עם ריבה? האם מותר לערב שני ״רסקי פירות״?

תשובה: ישנה מח׳ האם מותר לערב יחד שתי עיסות הראויות לאכילה (עיין אג״מ ח״ד סי׳ ע״ד לש אות י״ג שמקל, והחוט שני עמ׳ קי״ג אות ב׳ הקל, אך בעמ׳ ק״ה אסר כשעיסה אחת יותר רכה וכוונתו לתקן את מהות העיסה, והשש״כ פ״כ סי״ט בשם הגרשז״א אוסר בכל גווני), ולכן יערבם בשינוי, ע״י אצבעו, או בשתי וערב כנ״ל, וכד׳ (הגר״י ברונפמן שליט״א).

האם מותר לשרות פת במים?

תשובה: מותר, ובלבד שלא יגבל. שכאן אין איסור ב״נתינת המים לבד״, מפני שהמים רק מפרידים את חלקי הפת, ולא מדבקים ומחברים אותם (חזו״א סי׳ נ״ח ס״ק ז׳, וכנ״ל ע״פ הבה״ל לגבי נתינת מים בטחינה גולמית).

סעי׳ ט״ז

האם מותר לתת חומץ או לימון לתוך חריין קצוץ, או חסה?

תשובה: ב״חריין קצוץ״ ובכל ירק הקצוץ דק דק- כיוון שהמשקה מדבקו ל״כעין עיסה אחת״, אם שכח לתתו לפני שבת, צריך שישפוך הרבה מהמשקה בבת אחת, כדי שיעשה ״בלילה רכה״; ולהפוך את סדר העשיה, כגון לתת את החומץ בכלי קודם החריין. ובנוסף (לפי המשנ״ב) ישנה גם ב״גיבול״, כגון שיערבם ע״י נענוע הכלי עצמו (ס״ק ס״ח. ובחזו״א סי׳ נ״ח סס״ק ה׳ משמע שדעתו כהדרישה, שסגי רק בשינוי בסדר ההכנה). ובירקות שא״א להכינם מער״ש, כי הם יתקלקלו בנתיים, מותר לסמוך על רוב הפוסקים (דלא כהי״א), ולעשותם אף ב״בלילה עבה״, ע״י שינוי בגיבול. וטוב להחמיר גם בזה לשנות גם בסדר העשיה (שם). וה״ה לצורך תינוק (חזו״א סי׳ נ״ח ס״ק ח׳ ד״ה כשכותשין).
אבל בחסה אין צריך לדקדק בכל זה, כיוון שלא

חותכים אותה דק דק, ואינה נעשית כעיסה ע"י המשקה (שם).

האם מותר לערב מיונז עם ביצים קצוצות או עם טונה?

תשובה: במיונז, כיוון שאינו מחלחל בדבר היבש כמו משקה, לכו"ע "נתינתו לבד" מותרת בשבת (ארחות שבת פ"ו סע' י"ח ע"פ שביתת השבת), ולכן מותר לתת מיונז על הביצים הקצוצות או הטונה, ואח"כ ישנה בגיבול, כגון שיערבם ב"שתי וערב" כנ"ל (שם סע' מ"א והע' ע"ה).

סע' י"ח

התחיל לקחת תרופה לפני שבת, האם מותר להמשיך לקחתה בשבת?

תשובה: באופן שעפ"י הוראת הרופא, צריך לקחת את התרופה ברצף ימים ששבת ביניהם, והפסקתה בשבת תגרום לו נזק (כמו שמצוי באנטיביוטיקה), מותר להמשיך לקחתה בשבת (שש"כ פל"ד הע' ע"ז בשם הגרשז"א). וה"ה שמותר לקחת תרופה ברצף לצורך פריה ורביה (שם סע' י"ט, ועי"ש עוד דוגמאות).

סע' י"ט - "ממרח" ו"בורר"

האם מותר להוציא אוכלים מתוך שפופרת המיועדת לכך?

תשובה: באופן רגיל מותר (שש"כ פי"א סי"ד), שאין "ממרח" באוכלים (כמבואר ברמ"א). אך אין להוציאה אם הוא מעוניין בצורה המיוחדת שיוצאת, כגון לשם קישוט העוגה וכד', כפי שרגילים להשתמש ב"מזרק קצפת" (חוט שני ח"א עמ' קי"ז, שש"כ שם, וציין לבה"ל ד"ה תע"ב שי"א שבכה"ג, שכשהדרך ליפות ולהחליק את המאכל ע"י המירוח (עיין בה"ל ד"ה במאכל) שייך ממרח באוכלים מדרבנן, ולח"א ששייך בכה"ג איסור כתיבה).

האם מותר לקלף בצלים, שומים, אגוזים, או תפוחים? להסיר את העור של העוף והדג? להסיר עטיפות של סוכריות וכד'?

תשובה: כל שאין קליפתן ראויה לאכילה כגון בצלים, שומים, אגוזים וכד'- מותר לקלפם רק בסמוך לסעודה (ס"ק פ"ג). ואף שהוא בורר פסולת מאוכל, מ"מ כיוון שבקליפה א"א בענין אחר, הוי דרך אכילה (בה"ל ד"ה לקלוף בשם המאמ"ר, וע"ע בבה"ל סי' שי"ט ס"ד ד"ה מתוך בשם הישי"ש). והי"ה לגבי עור שע"ג העוף (ארחות שבת פ"ג סצ"ג), והי"ה בעור שע"ג דג שלם. אבל בעור שעל חתיכת דג, כיוון שאפשר להגיע לבשר הדג מבלי להסיר את העור, יטול את בשר הדג מהעור (הגר"י ברונפמן שליט"א), אא"כ הוא עור דק וכד', שרוב בני האדם יאכלוהו עם הדג, שבזה לא שייך ברירה כדלקמן (עיין שש"כ פ"ג סל"ד).

אך כשקליפתן נאכלת לרוב בני האדם בלא דחק, כגון תפוחי עץ, ענבים, עגבניות, וכד'- י"א שהקליפה נחשבת מין אחד ממש עם הפרי, ושמותר לקלפה אף כדי להניח (שש"כ שם, חוט שני ח"ב עמ' צ', וכנטיית השה"צ ס"ק צ"ז כהפמ"ג. אולם עיין אג"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות ח', וצ"ע).

עטיפות של סוכריות וכד'- ניכר שהן ככלי שהאוכל נמצא בתוכו, והסרתן אינה "ברירה", ומותר אף כדי להניח (חוט שני ח"ב עמ' צ', ארחות שבת פ"ג הע' קכ"א בשם הגר"ש אוירבך, הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תקס"א בשם הגרישי"א, וע"ע שש"כ פ"ג הע' קכ"ח).

האם מותר להוציא את הגרעינים מהפירות? ואת העוקץ שבראש הפרי?

תשובה: בפירות כמו שזיף, אפרסק, תפוח- למשנ"ב מותר להוציא את הגרעינים מהפרי, כשנוטלו בידו כדי לאכלו מיד, ואפשר שמותר אף לאותה סעודה (ס"ק פ"ד). אך לחזו"א (סוף סי' נ"ד) מותר רק לאחוז את הגרעין בידו האחת, ולמשוך אליו את הפרי בידו השניה, כדי שיחשב בורר אוכל מפסולת. או לקפל את חצי הפרי כך שהגרעין יפול ממנו מאליו, והפרי ישאר בידו.
אך בפירות כמו אבטיח, תפוז וכד'- שהגרעינים מעורבים בבשר הפרי בתערובת גמורה י"ל שהוו כמו "עצמות הדגים" (עיין בה"ל סי' שי"ט ס"ד ד"ה מתוך), וגם למשנ"ב תמיד יהיה אסור להוציאם. אלא, לאחר שיכניס את הפרי עם הגרעינים לתוך פיו, יוציא מפיו רק את הגרעינים (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' מ"א אות ה', שבות יצחק בורר עמ' צ"ב, ועיין דינים והנהגות פי"ד אות ה', ארחות שבת פ"ג הע' קי"ד).

סימן שכ״ב

סעי׳ ד׳ - ״מחתך״

האם מותר לחתוך עץ או צמח תלוש, כדי שיהיה נוח לשימוש כקיסם שיניים?

תשובה: בצמח רך שראוי למאכל, ואפי׳ למאכל בהמה, מותר לתקנו לחצוץ בו שיניו, אפי׳ בכלי, כגון סכין (כמבואר בשו״ע), כי ״אין תיקון כלי באוכלים״. ואף אם הוא מקפיד על המידה, ״אין מחתך באוכלים״ (ס״ק י״ב). אך במקום שלא מצויות בו בהמות של ישראל (עיין בה״ל בסי׳ שכ״ד ס״י ד״ה יוני) שיוכל להאכילן בצמח כזה, הרי הוא מוקצה (וכמו שציין הבה״ל כאן ד״ה אכלי לסימן ש״ח ס״ל).

ובכל מקום, עץ או צמח שאינו ראוי אפי׳ למאכל בהמה- הרי הוא מוקצה. וכן, אם מתקנו ע״י כלי הוי איסור דאו׳, ואם בידו הוי איסור דרבנן (ס״ק י״ג, כי אינו כדרך- עיין סס״ק י״ח). אמנם, אם יש בזה משום כבוד הבריות, שנראה הבשר שבין השיניים מבחוץ, וגנאי הוא לו, ולא יכל להכין קיסם מבעו״י במקום הסעודה, שלא ידע שיסעד שם, מותר לטלטלו (ס״ק י״ד). ואפשר שמותר אף לקטמו בידו אם א״א בלא זה (שה״צ ס״ק י״ב, שכך מצדד הפמ״ג), דהוי שבות שנדחית מפני כבוד הבריות, כשלא היה לו להכין מאתמול (עיין סי׳ ש״י״ב).

האם מותר לחתוך פירות בצורה מסויימת לשם יופי?

תשובה: אם הוא יוצר ״צורה מסויימת״, או ״אות״ ע״י החיתוך, זה אסור משום ״כותב״ (סי׳ ת״ק ס״ק י״ז, ח״א כלל צ״ב ס״ג). אך אם אינו יוצר צורה מסויימת, אלא רק חותכם בצורה יפה, מותר, ואף שהוא מקפיד על המידה, ״אין מחתך באוכלים״ (כמבואר בס״ק י״ב), ואף בכלי המיוחד לכך (חוט שני ח״א עמ׳ קכ״ט), ואף אם מתקבלת ״צורה בלי משמעות מיוחדת״, כגון משולש, מרובע, זיג-זג, גלים, וכד׳, מותר (פסק״ת הע׳ 349).

האם מותר לחתוך גלולה לשני חצאים שווים?

תשובה: מותר, כיוון שהגלולה משמשת רק לבליעה, הרי היא כ״אוכלי״ לענייננו, ואין בה משום מחתך (חוט שני שם, שש״כ פל״ג הע׳ ל״ו בשם הגרשז״א, ע״י״ש עוד).

סעי׳ ו׳ – ״הטלת גורל״

האם מותר (ביום חול) לערוך הגרלה בתשלום, שהזוכה יקבל פרס או סכום כסף גדול? ולמלאות ״לוטו״?

תשובה: אע״פ שחז״ל אסרו ״לשחק בקוביא״ כיוון שה״מהמר״ מסכים לשלם רק כי הוא סומך בדעתו שיזכה, והוי אבק גזל מדבריהם (ס״ק כ׳ ע״פ חו״מ סי׳ ש״ע, וסי׳ ר״ז ס״ק ג׳), מ״מ את ההגרלות המצויות בזמנינו נהגו להתיר. ויש שכתבו שכיוון שנהגו בהן כל העולם, הוי ״קנין סיטומתא״, ואין לזוכה חשש סרך גזל (עיין ערך ש״י חו״מ סי׳ קע״ג ס״ב, וע״ע בשו״ת חת״ס חו״מ סי׳ ס״ו סוף אות ב׳. ולטעמים אחרים עיין בית שלמה חו״מ סי׳ כ״א, רב פעלים ח״ב יו״ד סי׳ ל׳ ד״ה ונראה לי ,שמבאר את ההתר בחוות יאיר סי׳ ס״א). וב״לוטו״ יש עוד טעם להתיר, שסיכוי הזכייה קלוש מאד, ומלכתחילה אף אחד לא ״סומך דעתו״ שיזכה (תשובות והנהגות ח״ד סי׳ שי״א, משנה הלכות חט״ו סי׳ קע״ה, ועי״ש בסי׳ קע״ו, ובמשפטי התורה בב״מ סי׳ נ״ד עוד טעמים להתר).

האם מותר בשבת לערוך הגרלה ל״מתמידים״, שהזוכים בה יקבלו פרסים?

תשובה: בשבת אסור (ע״פ ס״ק כ״ה- שבט הלוי ח״ט ס״ס ע״ח, ארחות שבת ח״ב פכ״ב סע׳ קי״ב, פסק״ת אות י׳. אולם עיין שש״כ פט״ז סע׳ מ״ח, וצ״ע בדבריו, כי אף בגורל בלי פתקאות המשנ״ב לא התיר ״לחלק דבר״ אף לצורך מצוה שא״א מאתמול), דדמי למקח וממכר (ס״ק כ״ב). ואף ביו״ט, שיש שהתירו להטיל גורל לדבר מצוה שלא יכל לעשות מאתמול, וכמו שהטילו על הקדשים הנשחטים ביו״ט (עיין מג״א ס״ק ט׳), קשה, דדלמא התירו רק לצורך אכילת קדשים, שהיא מ״ע גמורה, ולא לכל צורך מצוה, וצ״ע (שה״צ ס״ק כ״ד).

סימן שכ״ג

סעי׳ א׳- ד׳

האם מותר לקחת מחנווני מוצרי מזון שהוא צריך ע״מ לשלם אחרי שבת? ולשאול מהשכן?

תשובה: כמובן, אסור לפתוח את חנותו בשבת (עיין שבת ל״ה:, ופשוט), ואף להכנס לחנותו של גוי יש מפקפקין משום עובדא דחול (עיין רנ״ב ס״ק ל״ג). אך מותר ללכת לביתו של החנווני, ולא לומר

לו בלשון מכירה (ס"ק א'), אלא "תן לי". ובדבר שאין מחירו ידוע, לכו"ע (אף לרמ"א) אסור ללוקח להזכיר "שם דמים", כגון "תן לי מזה ב5 שקלים" וכד', כי אין לומר שבכך הוא "רק אומר לו כמה הוא צריך", שהרי הוא לא יודע כמה יתן לו במחיר זה, אלא הוא פוסק מחיר, ואסור. וכן בדבר שאין רגילים למדוד, אסור להזכיר "שם מידה", כגון "תן לי חצי קילו/ליטר", שאינו יודע כמה הוא, אלא בכך הוא אומר למוכר למדוד, ואסור (ס"ק י"ז, י"ט). ונכון מאד להחמיר (כהשו"ע ודעימיה) אף בדבר שמחירו ידוע, או שרגילים למדוד אותו. אלא יזכיר רק את מנין (מספר) הפריטים שצריך, ובדבר שטעון מדידה יאמר לו "מלא לי כלי זה ומחר נמדוד אותו" (ס"ק כ), שהתירו לומר כך לצורך שבת (ס"ק ח').

ואם יש למוכר כלי מדידה (כגון שקית, או כלי חד"פ עם שנתות) מותר למלאתו לכמות שהלוקח מבקש אף "עד השנתות" (ס"ק י'), ולתת אותו ללוקח. ואם אינו מדייק אלא ממעט או מוסיף מעט, מותר אף לשפוך מכלי המידה לכלי אחר (לרמ"א, אבל עיין בכה"ח שמנהג רוב הספרדים אינו כן).

וכשהמחיר או המידה רק מגלים איזה סוג מוצר הוא רוצה, כגון ש"תפוחים בחמישה שקלים" רק מגלים שהוא רוצה את הסוג הזול, או ש"שני ליטר" הוא רק סימן ל"בקבוק גדול", י"ל שלכו"ע מותר ללוקח לאמרו (שש"כ פכ"ט סכ"ב, וכן צדדו בארחות שבת, אולם עיין בספר תורת שבת). אמנם כדאי להתרגל שלא להזכיר שם דמים ומידה כלל (הגר"י ברונפמן שליט"א). ולכו"ע (דהיינו אף לרמ"א) אסור להזכיר "סכום" אפי' של מנין, דהיינו כגון "הייתי חייב לך מספר מוצרים כזה, וכעת אהיה חייב לך כזה", וכ"ש שאסור להזכיר "סכום" כזה של דמים או מידה (כמבואר בשו"ע וברמ"א).

וה"ה בשואל דבר מחבירו, שלא יזכיר שם מידה וכו' כנ"ל, דהוי כעובדין דחול (ס"ק ט'). וכן, יאמר לשון "השאילני", ולא "הלוני" (שו"ע סי' ש"ז סי"א, עי"ש).

האם מותר לגבאי צדקה להניח פתקים על שמות העולים לתורה, כדי לזכור מי צריך לשלם לאחר שבת?

תשובה: מדינא מותר אפי' אם כתוב סכום כסף על הפתקים, ואינם כשטרי הדיוטות דהוי צרכי שמיים. ומ"מ כשאפשר טוב להחמיר לתת דבר אחר לזיכרון (ס"ק כ'), או פתקים שלא כתוב בהם סכום, אלא רק סימן, שבזה מותר אף לצורכו (עיין סי' ש"ז ס"ק נ').

סעי' ה'

האם מותר בשבת לישא ברחוב שישיית בקבוקי שתיה בתוך קרטון? ומספר "שישיות" בתוך עגלת קניות?

תשובה: בזמנינו, שהדרך לישא קרטון אחד כזה (או שישיה שבניילון) גם בתוך הבית, אין בנשיאתם דרך חול (כמו כדי היין בסל של זמנם), ומותר אף ברחוב (הגר"י ברונפמן והגר"י גואלמן שליט"א, וע"ע בפסק"ת, אולם עיין אור לציון ח"ב פמ"ג תשובה ה'). אמנם בתוך עגלת קניות הוי כדרך חול, ולכן ישנה, ויביאם בתוך עגלת תינוק וכה"ג (הגר"י ברונפמן, פסק"ת). ואף אם יצטרך להרבות בהילוך לשם כך- מ"מ ברחוב, כיוון דשכיחי רבים, ואוושא מלתא טובא, ויאמרו שעושה לצורך חול, לכו"ע עדיף לשנות אף שמרבה בהילוך (ס"ק כ"ה). אך כשלא יכול לשנות, כגון שאורחים רבים מחכים, מותר למהר להביא בשבילם כדרכו (שו"ע).

סעי' ו'

האם מותר להשרות כלים מלוכלכים במים כדי שהלכלוך לא ידבק בהם, ויהיה קל יותר לשוטפם במוצ"ש?

תשובה: אם הלכלוך עוד לא נדבק בכלים מדינא מותר רק להשרותם במים מבלי לשפשפם, ואין זה מכין משבת לחול, כי הוא רק "שומר על המצב הקיים" (שש"כ פי"ב ס"ג). וכשם שמותר לכפות כלי על ביצה שנולדה בשבת כדי שלא תשבר, אף שודאי ישתמש בה רק בחול (עיין מנחת שלמה תניינא סי' ל"ו ס"ק ו'). אמנם כיוון שיש שפקפקו בזה (אור לציון ח"ב פל"ד תשובה א', ועוד), טוב לעשות בדרך הערמה, וליטול ידיו מעל כלים אלו (הגר"י ברונפמן שליט"א, שמצאנו הערמה כזאת בנודע ביהודה תניינא סי' כ"ז, מובא בסי' שכ"א סס"ק כ"א). אמנם אם הלכלוך כבר נתייבש ונדבק, יהיה מותר רק אם הכלים כבר מונחים בכיור, ע"י ההערמה הנ"ל (שש"כ שם הע' י"א).

האם יש אופנים שמותר לשטוף כלים כאלו שבוודאי לא ישתמש בהם בשבת?

תשובה: יהיה מותר באופן שבשבת עצמה יש לו צורך אחר לשטפם - כגון שקשה לו לסבול את חוסר הנקיון, או כדי למנוע נמלים מלבוא, או

שאורח צריך לבוא ויבקר גם את המטבח, והוא בוש בכלים המלוכלכים, שכל זה הוא צורך שבת ולא צורך חול, ומותר (שלחן שלמה ס״ק ג׳, מהרש״ג תחילת סי׳ ס״א, ציץ אליעזר חי״ד סי׳ ל״ז אות ד׳).

סעי׳ ז׳

יהודי גילה שהכלים שהוא צריך בשבת הם לא טבולים. מה יעשה?

תשובה: ישנה מחלוקת אם מותר לטבלם בשבת ויו״ט, ויש להחמיר (לרמ״א בדרכי משה מדינא, ולשו״ע ׳ירא׳ שמיים יצא את כולם׳. אך ביו״ט, כשלא יכל לטבלו לפני יו״ט, כגון שקיבל את הכלי מהגוי בו ביום, עיין בתק״ט ס״ק ל׳ שמותר לטבלו לצורך היום, ועיין בחוט שני טבילת כלים עמ׳ נ״ו, שגם יברך). ולכן יתן את הכלי לגוי במתנה (ואין בזה לא תחנם, דהוי לצורך ישראל- עיין שערי אברהם ח״א עמ׳ ער״ה. וכן מותר ״לעשות קנין״ לצורך קיום מצוות עונג שבת- ס״ק ל״ד), ואח״כ ישאל את הכלי מהגוי, והרי הוא פטור מטבילה (שו״ע). אמנם אחרי שבת צריך להטבילו, כיוון שסופו להשתקע תחת ידו, והרי הוא שלו, ויטבילנו בלי ברכה, או ביחד עם כלי אחר ויברך על שניהם (ס״ק ל״ה), או שיקבל מהגוי את הכלי חזרה במתנה, ויוכל לברך על טבילתו (שש״כ פכ״ט הע׳ פ׳).

וכן, אם הכלי ראוי למלאות בו מים- מותר למלאות מהמקווה, ועלתה לו טבילה (רמ״א), אך לא יברך, שבכך הוא מוכיח שעושה לשם טבילה (ועיין בה״ל ד״ה ימלאנו שיש לחוש לתוס׳ שאף ׳הוכחה חיצונית׳, כמו ברכה, אסורה, ועי״ש שהקשה מטבילת נידה בשבת, שמברכת). וכיוון שהוא מפסיד את הברכה בידיים- מותר לעשות עצה זו רק כשאין לו כלי אחר לצורך שבת (ס״ק ל״ו).

ובשעת הדחק יקל להפקירו כדי לפטרו מטבילה, ויתכוון שמשתמש בשל הפקר (הגר״פ ברונפמן שליט״א, ועיין במנחת שלמה ח״ב סי׳ ס״ו אות ט״ז, ספר זכרון דרור יקרא עמ׳ שמ״ה בשם הגרישי״א, אולם עיין בשו״ת מהרי״ל דיסקין קו״א סי׳ ה׳ אות קל״ו).

בבין השמשות של ער״ש- אם אין לו כלי אחר, יסמוך על הדעות שמותר בשבת לטבול כלי שנקנה מגוי, ויטבלם בברכה (סי׳ רס״א ס״ק ה׳). אך בכלי שיש ספק אם צריך טבילה, שבלא״ה אינו מברך, יעשה את העצות הנ״ל, אך כשא״א לו לעשותן בנקל- ב״ספק טבילה״ אף בשבת יסמוך על הדעות המתירות לטבול (ס״ק ל״ג).

סעי׳ ט׳

האם מותר לנקות כלים בצמר פלדה, בלי מים?

תשובה: אסור, כיוון דהוי פ״ר שממחק מעובי הכלי, ואף בשאר כלים שאינם כלי כסף, כי ה״צמר פלדה״ חזק יותר אף מ״גרתקן״ (אור לציון ח״ב פל״ד תשובה ב׳, שש״כ פי״ב סי״א), ועוד יתכן שהוא מצהיר את הכלים (שש״כ שם הע׳ ל״ה בשם הגרשז״א ע״פ ס״ק ל״ח שיש בזה חשש).

האם מותר להבריק כלי זכוכית ע״י מגבת?

תשובה: מותר, ואף שע״י כך הכלים יבהיקו, כשאינו משתמש בתכשיר מיוחד, אין חשש ״להצהיר כלים״, ועוד שעיקר החשש בזה אינו ברור (שש״כ שם הע׳ ע״א בשם הגרשז״א ע״פ ס״ק ל״ח ושה״צ מ״א).

האם מותר להסיר חלודה מסכין?

תשובה: אסור, דהוי מתקן מנא (ר״ח בשבת קמ״ט. לענין מראה, וכן הוא בשו״ת ראב״ן סי׳ שפ״ג- וסימנך ׳שפיגל׳, ועיין תהילה לדוד שצ״ע אם יש בזה משום ממחק או טוחן).

סימן שכ״ד

סעי׳ י״א - ״האכלת בע״ח״

האם מותר לתת חיטים לפני עופות בשבת שירה, לזכר מה ששגור בפי העולם שהעופות אמרו שירה בים?

תשובה: הסכמת רוב **הפוסקים** שאינו נכון, כיוון שאין מזונותן עליך, ואסור לטרוח להאכיל בהמה שלא לצורך (עיין ס״ק ל״א ע״פ המג״א, והעתיקוהו גדולי האחרונים. אולם יתכן ללמד זכות על הנוהגים להקל, שסוברים שהם טורחים לשם מצוה- עיין תו״ש ס״ק י״ז, ערוה״ש ס״ג, דע״ת, תורת שבת ס״ק ט״ו, ציץ אליעזר חי״ד סכ״ח, וע״ע במקור חיים). **ומרן הגר״א נבנצל שליט״א אמר ״לא שמעתי שהעופות אמרו שירה רק שהם אכלו מהמן.** (וכמובא בספר נחלה לישראל, שער בת רבים אות י״ז בשם הקדוש מלובלין שדתן ואבירם הניחו את המן ברחוב בשבת להכחיש נבואתו של משה רבינו שלא ירד המן בשבת, ובאו העופות ואכלו את המן, ויצאו

העם ולא מצאו. והיה מנהג לתת להם שכרם בשבת שירה שקורין פרשת המן).

האם יש אופנים מסויימים שמותר להאכיל בע"ח שאין מזונותם עליך?

תשובה: הסומך על הר"ן שמותר לתת להם סוג אוכל שלא מצוי להם בשדה ובחוץ, לא הפסיד (חזו"א סי' נ"ט ס"ק א'). ובאופן שנותן להם כל יום, ואינם רגילים לשוטט במקומות אחרים, ואם לא יתן להם בשבת ישארו רעבים, מותר, דהוי טרחא במקום צע"ח (כה"ח ס"ק מ"ג). וכן באוכל שבלא"ה היה משליכו, אפי' למקום אחר, מותר להשליכו למקום שיאכלוהו (א"א מבוטשאטש).

סעי' י"ב

האם מותר להאכיל עכבר שנתפס לו במלכודת?

תשובה: באופן רגיל מקרי שאין מזונותיו עליך, ואסור (הגרח"ק בשם החזו"א במעשה איש ח"ה עמ' צ"ג ובדרך שיחה ח"א עמ' תקמ"ו), ויש חולקים (בשם הגר"ש וואזנר בקובץ מבית לוי ח"ו עמ' נ' וח"ט עמ' מ"ד), ועכ"פ אם רואים שצוות מרעב, מותר לטרוח להאכילו משום צער בע"ח (הגר"י ברונפמן שליט"א), כיוון שאינו יכול להשיג מזונות בעצמו, והרי הוא כתולעת המשי, שמותר להאכילה (כמבואר בשו"ע).

האם מותר להחליף או להוסיף מים לדגי נוי שבביתו?

תשובה: אם צריך להוסיף מים בכל יום, ובלי הוספת המים הם עלולים למות, מותר להוסיפם גם בשבת, כיוון שמזונותן עליו, וממילא מותר לטרוח בשביל זה, דהוי כמו להאכילם (שש"כ פכ"ז סכ"ז ע"פ חיי אדם כלל ל"א ס"ב). אך כדי להחליף את המים בד"כ צריך לטלטל את האקווריום עם הדגים, ואסור משום טלטול מוקצה (שש"כ שם, ארחות שבת ח"ב פי"ט סקכ"ד). ואם חושש שימותו, מותר להחליפם ע"י גוי (שש"כ שם ע"פ החי"א, שמותר לטלטל מוקצה ע"י גוי במקום הפסד), אך יצוה את הגוי שלא יניחם בלי מים, שמא יבוא לינטילת נשמה' (עיין שט"ז ס"ק ל"ג שנקט כהפמ"ג שהגוי יכול לטלם כדי לתתם במים מיד, ואין בזה יחצי שיעור של נטילת נשמה').

יש לציין שתכלית הדברים היא רק ללימוד ולבירור ההלכות, ולענין מעשה יש לשאול לרבותיו.

הגליונות הובאו לעיני נשיא הכולל, מרן הגאון הגדול רבי אביגדר נבנצל שליט"א,
וזכינו שחיוה דעתו על הנידונים ההלכתיים, והסכימה דעתו עם הנכתב, ואף נתן את ברכתו להפצתם.
הקונטרס יצא בעידודו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הגדול רבי חזקיהו נבנצל שליט"א,
ועוד זכינו לדון בשאלות והתשובות לפני מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב ברונפמן שליט"א, וסמך ידו על הפצתם.
לכל הערה או הארה, ניתן לפנות להרה"ג ר' בנימין דאר 0527131609

להרחבת הדברים אפשר לשמוע את השיעורים, באורך של כ5 דקות, ב"קו ברור".

מספר הקו: 03-613-613-5

לרפואת
חיה מרים בת פסיה דבורה בתושח"י

לעילוי נשמת
שמעיה עמנואל ב"ר משה ז"ל